

לעומקו של מקרא

דברי עומק
בפרשת השבוע ובמועדים

לד לד
ה'תשפ"ה
פרקים נבחרים

לעומקו של מקרא לך לך

ואם כן קשה כיצד ביציאתו הוא בן שבעים וחמש ובהגיעו לארץ לברית בין הבתרים הוא בן שבעים.

ומסיק הדעת זקנים ששתי יציאות היו:

בפעם ראשונה יצא אברהם לארץ כנען [בלא ציווי] כשהיה בן שבעים, וילך אתו לוט, ובאותה שעה נשפה לוט, ואברהם כבש המלכים ומיד היתה ברית בין הבתרים.

ופעם שנייה, חמש שנים לאחר מכן, בהיותו בן חמש ושבעים שנה ציווהו הקב"ה לצאת מחרן ארצה כנען. באומרו: לך-לך. ואין מוקדם ומאוחר בתורה.

וכן מובא במדרש רבה (פרשה לט, ח) רבי נחמיה אומר: לך לך, שתי פעמים, אחד מארם נבטים, ואחד שהפריחו מבין הבתרים וקביאו [חזרה] לחרן.

כלומר, לפי המדרש נאמר לך-לך וקרי ביה לך-לך. ללמד שהלך פעמים לארץ כנען.

פעם ראשונה בהיותו בן שבעים, הלך מעצמו לארץ כנען ללא ציווי, ושם נכנס בברית בין הבתרים, ומשם

לך-לך

וַיֹּאמֶר ה' אֶל-אַבְרָם לך-לך
מֵאֶרֶץ וּמִמְלַךְתֶּךָ וּמִבְּרִית אֲבִיךָ
וּגו' וְאַבְרָם בֶּן-חֲמִשׁ שָׁנִים
וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחָרָן
(יב, א, ד')

שואל דעת זקנים מבעלי התוספות: כיצד ביציאתו הוא בן שבעים וחמש ובהגיעו לארץ לברית בין הבתרים הוא בן שבעים.

ומנן שבברית בין הבתרים היה אברם בן שבעים שנה, כך הוא החשבון: שהרי בברית בין הבתרים נאמר: [טו, ג'] וַעֲבָדוּם וַעֲנֹו אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וגו' וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצְאוּ בְּרַכְשׁ גָּדוֹל. ובפרשת בא אל פרעה כתיב וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וגו' יֵצְאוּ פְּלִ-צְבָאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם [יב, מא'] הַא כִּי־צֵד, אַרְבַּע מֵאוֹת וְשָׁלְשִׁים שָׁנָה שֵׁנָאמְרוּ בְּפִרְשֵׁת 'בא' נחשבים מברית בין הבתרים, וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה שֵׁנָאמְרוּ בְּבִרְיֵת בֵּין הַבְּתָרִים נחשבים מהולדת יצחק, שְׁלֹשִׁים שָׁנָה לְאַחַר מִכְּן. ואברהם היה בן מאה בהולדת יצחק, נמצא אברהם בברית בין הבתרים בן שבעים.

לעומקו של מקרא לך לך

ולעומקו של מקרא יש לומר שְפָל מָה שְפָרַת עמו הקב"ה ברית בין הבתרים לפני שְצִנָּה לילך, כדי שְפָל הווית צאתו מחרן והליכתו לארץ כנען לישב בה, תהיה מתוך ברית עם הקב"ה, המכונה ברית בין הבתרים, שממנה תוצאות כל עניני חייו וחיי דורותיו.

ועוד יש לומר שהראהו שגדול המְצִנָּה ועושה. ומשום שהלך בתחילה מדעתו לארץ כנען, ללא ציווי, היה צריך להפריחו חזרה לחרן ושם בחרן לצוותו על הליכה נוספת לארץ כנען. שכל הוויתו והויית זרעו אחריו בארץ ישראל תהיה מתוך ציווי. וכל זאת למען יְצַנֶּה את ביתו אחריו.

ועוד, שעל ידי הציווי לילך מחרן, בזה ינתק מארצו וממולדתו ומבית אביו, ותהיה ההתחלה של עם ישראל מאברהם מן הארץ המובטחת ולא מחרן המרמזת על חרון אף של מקום.

ובאומרו "והפריחו", רמז בזה המדרש לפסוק "כִּנְפֵי יוֹנָה נִחְפְּהָ בַכֶּסֶף" {תהילים סח-יד} ולדברי חז"ל בגמרא מסכת שבת מט. מדוע נמשלו ישראל ליונה, לומר לך, מה יונה

הפריחו הקב"ה חזרה לחרן. והוא ה"לך" הראשון.

ופעם שניה, חמש שנים לאחר מכן, בהיותו בן חמש ושבעים שנה ציווהו הקב"ה לצאת מחרן ארצה כנען. והוא ה"לך" השני. והיינו לך-לך.

^^^^^^

שְהַפְרִיחוּ מִבֵּין הַבְּתָרִים

מובא במדרש רבה כדלעיל רבי נְחֻמֵי אָמַר: לָךְ לָךְ, שְתֵי פְעָמִים, אָתְדָּ מְאָרֶם נְהָרִים, וְאָתְדָּ שְהַפְרִיחוּ מִבֵּין הַבְּתָרִים וְהָבִיאוּ [חזרה] לְחָרָן.

ויש להבין ענין ההפריחה, מדוע צריך להפריחו, ולא יוליכו לאטו. אלא יש לומר שהפריחו לזרזו למצוות. והן שתי מצוות המוטלות עליו. האחת להחזיר אביו בתשובה, כמו את כל הנפש אשר עשו בחרן. והשניה לקיים הציווי של לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך.

ויש לשאול מדוע לא יכרות הקב"ה עם אברהם את ברית בין הבתרים בעת אשר יְצַנֶּה ללכת באמור ה' אליו לך-לך, ולא יצטרך לילך פעמים.

לעומקו של מקרא לך לך

ומשום כיבוד אב נאמרה המלה **נפש בלשון** יחיד, להורות העניין.

וכן יבואר על פי הטעמים, שהרי המילה **הַנֶּפֶשׁ** מלבד שכתובה בלשון יחיד גם מוטעמת היא **בטיפחא**, שהיא מעין הפסקה קלה ולכן אינה בהכרח מחוברת עם שלאחריה, **וכוונתו בזה לתרח אביו**. וזה שאמרו שעשה תרח תשובה בסוף ימיו שנאמר לאברהם **וְאַתָּה תָּבוֹא אֵל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם** תִּקְבֹּר בְּשֵׂיבָה טוֹבָה. אלא שתרח אביו לא רצה ללכת עמו ארצה כנען, אולי לצד שלא היה בו כח להילחם בכנעני, כנ"ל, ולכן לא הלך עמו. וכך יקרא: **וְאַתָּה הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר-עָשׂוּ בְּחַרְוֹ, וְאַתָּה-הַנֶּפֶשׁ הַיָּא תֵּרַח לֹא לִקְחוּ, וְאַתָּה [שאר הנפש] אֲשֶׁר-עָשׂוּ בְּחַרְוֹן אוֹתָם לִקְחוּ.**

אמנם, לעתיד לבוא, יוציא הקב"ה מחרן גם את בעלות החסד כרבקה **וכרחל ולאה**, עבור המשך בניית עם ישראל, והן **כניצוצות המבוררות** על ידי החסד והתשובה שאברהם קיים בתרח ובאנשי דורו והן גם הן ישתייכו ל**נפש אשר עשו** אברהם ושרה בחרו. וכן יתבאר על דרך הצח והסוד, אומרו **וְאַתָּה הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר-עָשׂוּ בְּחַרְוֹ וַיִּצְאוּ לְלֶכֶת אֶרְצָה פְּנֵעוּ וַיָּבֹאוּ אֶרְצָה כְּנָעַן:**

כנפיה מגינות עליה אף ישראל מצוות מגינות עליהן. ועל כן הפריחו הקב"ה ככנפי יונה נחפה בכסף, כדי שיהיה **מְצֻנָּה** ועושה, ולהגן עליו ולדורותיו כנאמר "**מגן אברהם**".

ועוד על דרך הדרש יש לומר שהפריחו חזרה כדי להזדרז ולקיים עוד מצוה, להשתדל בהחזרת אביו בתשובה, כנ"ל, כפי שהבטיחו הקב"ה על הדבר באומרו בברית בין הבתרים: **(בראשית טו טו) וְאַתָּה תָּבוֹא אֵל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם.**

ופירש רש"י שם: אל אבותיך. אביו עובד עבודה זרה והוא מבשרו שיבא אליו, למדך **שעשה תרח תשובה.** עכ"ל. כלומר בישרו הכתוב **שיעשה תרח תשובה**, ומכאן למד אברהם שעליו לשוב אליו להחזירו בתשובה.

~~~~~

וְאַתָּה-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר-עָשׂוּ בְּחַרְוֹן

וְאַתָּה הַנֶּפֶשׁ שהיא לשון יחיד. על דרך הרמז ירמוז לתשובתו של תרח. ואע"פ שכוונת הפסוק לכל הנפשות אשר עשו, כהמשך הפסוק **אֲשֶׁר-עָשׂוּ בְּחַרְוֹ, בלשון רבים**, ניתן לדרוש שכוונתו ל**נפש המיוחדת שהולידתו.**

לעומקו של מקרא לך לך

ויש לומר שאדרבה, באומרו **אֵל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ**, בזה היה הנסיון לאברהם יותר גדול, באשר אינו יודע לאן יצווה ללכת, למרות הברית בין הבתרים שהראהו קודם לכן.

ומשהגיעו לארץ כנען נאמר וְהִכְנַעֲנִי אֶזְבֵּץ בְּאֶרֶץ. מאי אז. כאז – כן עתה. הרי הארץ לפניך כפי שהבטחתיך.

רמזי לך-לך

כאן רמז לו על הולדת יצחק. שכן לך אותיות כל, וב' פעמים לך-לך היינו ב' כל. וכפי שנאמר וה' ברך את אברהם בכל. (חיי שרה כד, א') ופירש רש"י שם בכל עולה בגימטריא בן וגו'.

ועל דרך הרמז והסוד יאמר שמידת כל היא מידת היסוד המשיקה למלכות (כמובא בשערי אורה) ולכן שניהם יקראו במידת כל, ורמז כאן שיהיה אברהם מודיע מלכות ה' בעולם. ככתוב כי כל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה.

ועוד על דרך הצח, בתיבות לך-לך חבוי דו-שיח בין הקב"ה ואברהם

ואת - לרבות, לרבות את רבקה, רחל ולאה. שגם את הנפש שלהן הוציאו אברהם ושרה וביררו אותן עבור יצחק ויעקב, בעת יגיע זמנן לצאת מחרן. ועל דרך אל תקרי, אל תקרי ניצאו אלא ניצאו. שהוציאו יקר מזולל לעתיד לבא, לעת צאת השואבות, לעת צאת השכינה הקדושה לפנין והן כשואבות רוח הקדש.

ועוד יש לומר, שלוט בן-אחיו נאמר לחוד, וכן ואת-הנפש אשר-עשו בחרו נאמר לחוד: ניקח אבכם את-שני אשתו ואת-לוט בן-אחיו ואת-פל-רכושם אשר רכשו ואת-הנפש אשר-עשו בחרו (יב,ה), לומר לך שלוט לא היה בין הנפשות אשר עשו בחרן. רק מצד חסד לקחוהו אברהם ושרה, חסד אשר הוליד עמו חסד נוסף, חסד של מלכות והיא רות אשר תורת חסד על לשונה.

ועוד יש לשאול, מכיון שאברהם היה כבר בארץ לפני הציווי של "לך-לך", לפי המדרש הנ"ל, מדוע אמר לו הקב"ה אֵל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ והרי היה לו לומר לכאורה אֵל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר הראיתיך, בברית בין הבתרים.

לעומקו של מקרא לך לך

ואַגְדְּלָהּ שְׁמֶךָ

וְאַעֲשֶׂה לְגוֹי גְדוֹל וְאַבְרָכְךָ וְאַגְדְּלָהּ
שְׁמֶךָ וְהָיָה בְרָכָה (יב,ב)

יש ליתן טעם לאומרו וְאַגְדְּלָהּ עם
ה"א בסוף, ולא וְאַגְדְּלָהּ.

ויש לומר שכאן רמז לו הקב"ה על
מידותיו, שהן מדה כנגד מדה כדאמר
ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן
(סנהדרין צ). שכל מידותיו של הקב"ה
מדה כנגד מדה.

וכביכול כך אומר הקב"ה לאברהם:
כנגד מה שאתה מְגַדֵּל שמי בעולם, כן
אֶגְדֵּל שמך בעולם. ורמזה הכתוב
באות ה"א, וְאַגְדְּלָהּ אשר תרמוז על
מדה כנגד מדה. וכאומר: אתה מגדל
שמי הנקרא בשם י'הו'ה', כן אגדל
את שמך ואוסיף לך את האות ה',
ויקרא שמך אברהם.

כביכול. הקב"ה אומר לאברהם לך
להודיע מלכותי בעולם, ואברהם עונה
לו לך ה' הממלכה. כביכול מה אני
להודיע מלכותך, והיא עומדת וקיימא
גם מבלי הודעתי. והקב"ה משיבו לך,
בידך להודיע מלכותי. לך יִשְׁמְעוּ כָּל
כְּאֵי עוֹלָם. [שכן כָּל אותיות לך].
ואברהם משיבו להקב"ה: כי כָּל
בשמים ובארץ לך ה' הממלכה.
והקב"ה משיבו: על מנת כן בראתי
שמים וארץ, שדוקא אתה תודיע
מלכותי בעולם, כדכתיב אלה תולדות
השמים והארץ בהבראם, אל תקרי
בהבראם אלא באברהם. ומכח ברכתי
בְּכָל תוֹדִיעַ מַלְכוּתִי. (ככתוב: (דברי
הימים א כט, יא) לך יְהוָה הַגְדֵּלָהּ
וְהַגְבוּרָה וְהַתְּפָאֶרֶת וְהַנִּצְחָה וְהַהוֹד כִּי-
כָּל בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ לך יְהוָה הַמְּמַלְכָה
וְהַמְתַּנְשֵׂא לְכָל | לְרֵאשׁ.

וכדאיתא בזוה"ק פרשת נשא דף
קמ"ח עמ' א: אָמַר רַבִּי אֶבְרָהָם, מֵאֵי
דְּכִתְיִב, (בראשית כד) וַיִּבְרַךְ אֶת
אַבְרָהָם בְּכָל, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר כִּי כָל
בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ. וממידת כל של
אברהם נודעת מלכות ה' בעולם לך ה'
הממלכה. והיינו לך-לך.

לעומקו של מקרא לך לך

על דרך המוסר, בזכות ששם עצמו כעפר כדכתיב ואנכי עפר ואפר, זכה לברכת וְשִׁמְתִי אֶת-יָרְעֵךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ. וזה שאנו אומרים ונפשי כעפר לכל תהיה. שנזכה להידבק במידת אברהם להיות כעפר, ומתוך כך נזכה לברכת ה' כפי שהתברך אברהם. וְשִׁמְתִי אֶת-יָרְעֵךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וגו'. והיינו נפשי כינוי לנפשות צאצאיו היוצאים ממנו.

^^^^^^

קוים התהלך בארץ לארצה
ולרחה פי לך אתגנה: (יג, יז)

קוים וגו' פי לך אתגנה.

והרי לא נתנה אלא לבניו. אלא כאן רמז לו שיקום בתחיית המתים, שנאמר קוים, ואז יתן לו הקב"ה את הארץ שנא' פי לך אתגנה, את הארץ אשר ישבו בה בניך. וכפי שנאמר בקריאת שמע (פרשת עקב יא, ט') למען ירבו ימיכם וגו' על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם. לתת לכם לא נאמר אלא לתת להם. מכאן לתחיית המתים מן התורה. וכפירוש רש"י בשם הספרי מז. בד"ה לתת להם. לתת לכם אין כתיב כאן, אלא

שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן-הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר-אַתָּה שָׂם צִפְנָה וְנִגְבָּה
וְקִדְמָה וְיָמָּה. (יג. יד')

שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן-הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר-אַתָּה שָׂם

יש לשאול, מאי מן-המקום אשר-אתה שם, הרי מילתא דפשיטא היא שממקום שהוא שם משם יראה.

אלא י"ל דכוונת הקב"ה מן-המקום הרוחני אשר אתה נמצא בו. מן המדרגה הרוחנית שהגעת אליה בעבודתך. ולכן כרת עמו ברית בין הבתרים כדי להעלותו למקום רוחני גבוה שמשם יראה וכו'. ומאותו מקום רוחני גבוה המשיך לומר לו לך לך. וכנ"ל. שימשיך בעלייתו זו, שלב אחר שלב. ועל דרך הצת, פעמים לך הם מיעוט רבים שנים, וכאילו אומר לו לך, לך, לך, לך והיינו שאמר אברהם לאליעזר ה' אשר התהלכתי לפניו. (כד, מ').

^^^^

וְשִׁמְתִי אֶת-יָרְעֵךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ
אֲשֶׁר | אִם-יִוָּכַל אִישׁ לְמָנוֹת אֶת-
עֲפַר הָאָרֶץ גַּם-יָרְעֵךָ יִמָּנֶה (יג, טז')

לעומקו של מקרא לך לך

כן יש לשאול מה היא תכונת האדם שבידו יפקיד הקב"ה מנגנון חכם זה. שלא הרי נחום איש גמזו כהרי השודדים שגם הם הביאו עפר מחצר ביתם, ולא עלתה להם.

ולעומקו של מקרא יאמר שמנגנון זה שנאמר בו יתן כעפר חרבו פקש נדף קשתו, מופעל על ידי ענוה והודאה בניסי ה'.

וכן מצינו באברהם אבינו שביטל עצמו כעפר, ופקש החשוב כאפר, באמרו (וירא, יח, כז') ואנכי עפר ואפר, ובכך הודה על ניסי ה' שהוציאו מכבשן האש, שלא נתנו להיות עפר ואפר.

ועל דרך הצח יש לומר שאותו עפר שהפך לחיצים, הוא העפר שאמר אברהם אבינו על עצמו ואנכי עפר ואפר, שהענוה לא רק שהיא המפעילה את המנגנון, אלא היא היא המנגנון עצמו ההופך לחצים על האויבים ואת הסובבים אותנו לאוהבים.

וכן מצינו בנחום איש גמזו כמובא בתענית כא. שביטל עצמו בפני המציאות כאשר במקום הזהב נמצא

לתת להם, מכאן מצינו למדים תחיית המתים מן התורה.

ועוד יש לומר שאמר לו קום התהלך בארץ העליונה, ועל ידי כך תפכש הארץ התחתונה לבניך.

^^^^^^

גם זו לטובה

סוד המנגנא

וברוך אל עליון אשר-מגן צריך בידך וגו'. (יד, ב')

יש לעיין מהו מגן. ובתנחומא מובא שעשה לו הקב"ה מנגנא. ופירושו "מערכת חקמה". וכדאמרי אינשי "מנגנון חכם".

וכוונתו לאותו עפר וקש שהפכו לחרבות ולקשת וחיצים במלחמת אברהם עם המלכים, כמובא בהפטרה (ישעיהו מא, ב') יתן כעפר חרבו פקש נדף קשתו. וכן הוה בימי נחום איש גמזו. והיינו מנגנא, "מנגנון חכם".

ואע"פ שמנגנון חכם זה הוא נסי נסים ומסתרי סתריו של הקב"ה, הרי נתן מנגנון זה ביד האדם להפעילו. ואם

לעומקו של מקרא לך לך

המקרה הקשה שהוא לטובה. **לכן אמר גם**. ופירושו: כשם שכל המקרים בעבר היו לטובה, כן יש להאמין ש**גם** מקרה זה בהווה הוא לטובה.

ולעומקו של מקרא יש לומר שכאשר האדם מודה **שהכל לטובה**, בזה יש לו כח **לגזור** שאכן יהיה זה **לטובה**.

ובזה יובן מדוע אליהו הנביא לא התגלה אליו אלא רק **לאחר** שנחום איש גמזו אמר **גם** זו לטובה. כלומר שבאמירתו זו הוא **גזר לטובה**, ומיד הופיע אליהו הנביא והצילו מיד המלך באמרו כי זה הוא העפר של אברהם אביהם ההופך לחרבות ולחיצים.

והוא סוד פעולתו של המנגנון החכם. ההודאה בהשגחת השם ובניסיו מתוך ענוה והתבטלות.

ועוד יש לומר על דרך הצצה שמקורו של **המנגנא** הוא **מהיכל הנגינה**, ומופעל על ידי השם הקדוש **וְשָׂר** היוצא מע"ב שמות מפסוקים ויסע ויבא ויט, (שמות י"ד פסוקים יט-כא). הוא הממונה על שירת העשבים ושירת היקום כולו. ובעת אשר משמיעים בני ישראל את קול תפילתם

באוצרו עפר, ואמר **"גם זו לטובה"** ועל ידי כך נהפכו גרגירי העפר לחיצים וחרבות. ובאומרו **גם זו לטובה** הודה אף הוא על ניסי ה' שעשה עמו עד עתה. (וכמובא לקמן).

ולכן זכו שניהם ל**מנגנא** הזו, על ידי הענוה והודאה בניסי ה'.

ויש להזכיר בענין זה **מדרש פליאה** שאומר "הצדיקים נהנים מן הגזל". ובודאי לא כפשוטו. ופירושו בו גזל ר"ת **גם זו לטובה**. שעל ידי ההודאה בכל ענין **שִׁקְרָהוּ שגם זו לטובה**, בזה הוא מנצח את היצר הרע אשר רוצה להעמידו בנסיון, **כעין מה שכתוב** [שמואל ב כג, כא] **וַיִּגְזַל אֶת הַתְּנִית מִיַּד הַמַּצְרִי וַיִּהְרָגֵהוּ בַתְּנִיתוֹ**, ומאחר ואמר **גם זו לטובה**, אין יותר כח ביד השטן לקטרג, ובזה יופעל **המנגנא להצילו**.

ויש לעיין בדברי נחום איש גמזו, מה הוא זה שהיה אומר על כל דבר **גם גם**. **גם זו לטובה**. והלא היה די לו לומר **זו לטובה**. ומה הוא **הגם**.

ויש לומר כי כל מקרה אשר יקרה את האדם, **במבט לאחור** יוכל לראות כי היה זה **לטובה**. אך במבט לעתיד או אפילו בהווה, קשה לראות את

לעומקו של מקרא לך לך

ולכן בענין פרעה אמר ויתנו לי מתנות כפירש"י, כי ידע בנביאותו שפרעה יודה כי מעם ה' יצא הדבר, ולכן אם יקח מתנותיו הרי יקדש בכך את ה' שהוא הנותן את מתנותיו של פרעה. ועוד, שבזה יהיה סימן לבנים שִׁצְאָאוּ ממצרים לעתיד לבא ברכוש גדול. ויהיה גם בזה קידוש השם גדול.

אבל כאן בעניין מלך סדום המולך על אנשים שהם רעים וחטאים לה' ולבריות, ידע אברהם כי מלך סדום יחשוב שהוא המעשיר את אברם לא יהיה בזה קידוש ה' אלא ההיפך חלילה, ולכן לא קבל ממנו.

ניוצא אתו החוצה ניאמר הכט-נא השמיקמה וספר הכוכבים אם-תוכל לספר אתם ניאמר לו פה יהיה זרעה: (טו,ה')

הכט-נא השמיקמה וספר הכוכבים. פירש רש"י, הוציאו מחללו של עולם והגביהו למעלה מן הכוכבים, וזהו לשון הבטה, מלמעלה למטה.

ויש לשאול מדוע הצריכו להגביהו מעל הכוכבים, והרי יכול לומר לו שא עיניך וראה, ויסתכל מלמטה למעלה.

ותורתם בבתי הכנסיות, בניגון ובנעימת קול ערב (רש"י ברכות ו. ד"ה במקום רנה) מקיימים בזה אֲשֶׁר-מִגֵּן צָרִיף בְּיַדָּהּ. והוא שהתכוון ר' עקיבא בשבחה לימוד התורה שצריך להיות בְּזִמְרָה. כאומרו זִמְרָה בכל יום, זִמְרָה בכל יום. (סנהדרין צ"ט:). והוא הנקרא זִמְרֵי עֲרִיצִים, ואשר על כן נִתְּקַנּוּ פסוקי דזמרה לפני התפילה כדי שתוכל התפילה להפעיל את הַמְּנַגֵּן.

ניאמר אברם אל-מלך סדום וגו' אם-מהוטל ועד שרוף-נעל ואם-אקה מפל-אשר-לך ונא תאמר אני העשיתי את-אברם [יד,כג']

יש ליתן טעם מדוע כאן סרב אברהם לקחת אפילו דבר מועט, ובפרעה לא סרב ועוד אמר למען ייטב-לי בעבורך וחייתה נפשי בגלגלך ופירש רש"י שם ויתנו לי מתנות.

ויש לומר כלל גדול בהנהגותיו של אברהם אבינו מצינו כאן. שכל מעייניו היו לקדש שם שמים. וזו אמת המידה שלו בכל ענין. מה יקדש שם שמים ומה חלילה להיפך.

לעומקו של מקרא לך לך

וכפרש"י שהוציאו מחללו של עולם
והגביהו למעלה מן הכוכבים, וזהו
לשון הבטה, מלמעלה למטה.
וכאומרו: תבט-נא מלמעלה למטה,
השמימיה.

ועל דרך הצח, ה"מ" המוטעמת
ברביע במלה השמימיה תורה על כך
שהגביהו על מנת שיביט מטה.

ותאמר שרי אל-אברם תמסי עליך
אנכי נתתי שפתתל בתיקה ותרא
כי הרתה ואקל בעיניך ישפט ה'
ביני וביניך (טז,ה')

מובא במדרש רבה [פרשה מה] רבי
תנחומא אמר בשם רבי חינא רבה ורבי
ברכיה אמר בשם רבי חינא, כל מי
שקרתיק [מלשון מתחבר ומתקשר] אחר
מדת הדיו, לא יצא שפוי [מלשון שקט
ושלום] מסתת ידיה, ראונה היתה שרה
להגיע לשניו של אברהם, ועל ידי
שאמרה (בראשית טז, ה): ישפט ה'
ביני וביניך, נמנעו מסתיה שלשים
ושמונה שנה.

ועל דרך הפשט, בהסתכלות מלמעלה
יראה את כלל הכוכבים הרבה מעבר
למה שיוכל לראות מלמטה, ולכן
הגביהו למעלה מן הכוכבים כדי ליתן
יותר תוקף להבטחתו: פה יתנה
תורה.

ולעומקו של מקרא ועל דרך
המוסר יש לומר, דכל המציאות של
אברהם אבינו היתה התבטלות כלפי
הבורא ית'. והיא מציאות של עפר
ואפר ובמציאות זו לא שייך לשאת את
עיניו למעלה אלא כדרך שהיה אברהם
אבינו נוהג להשפיל מבטו, ולהביט
מלמעלה למטה.

וכדי לא לשנות את ההנהגה של
אברהם אבינו, הגביהו הקב"ה מעל
הכוכבים כדי שיראה אם יוכל לספור
אותם מלמעלה למטה.

ועוד יש לומר, שלא תחלש דעתו
על צאצאיו שיהיו בעלי גאווה ח"ו, לכן
אמר לו מלמעלה למטה שאין גבהות
לפני המקום גם לא במקום הכוכבים.

ועל דרך הטעמים יאמר בדרך
הצח, כי המלה השמימיה מוטעמת
ברביע [רביעי] ומובנו בארמית
"רובץ". וכן הנגינה מתנגנת מטה.

לעומקו של מקרא לך לך

שפחתתי אלא שפחתתי לי. שפחתתי לי משנותי בעבורך.

ועוד יש להבין מה הוא זה שאמרה חמסי עליך, ומדוע נקוד על יו"ד שבמלה וביניך: ישפט ה' ביני וביניך.

מובא במדרש רבה: [פרשה מז]: אמר רבי יהושע בן קרחה, יו"ד שנטל הקדוש ברוך הוא משורי, נחלק חציו לשורה ונחלקו לאברהם.

כלומר: שהיו"ד של שרי, שכך נקראה לפני ששינה הקב"ה את שמה, אותה יו"ד נחלקה לשנים, ה', ה'. ה' לשרה וה' לאברהם. ומעתה נקרא אברהם אברהם ושרי שרה. ולכן יש נקודה על היו"ד השניה שבמילה וביניך. שנחלקה היוד לשנים.

ואשר על כן יש לומר לעומקו של מקרא, שזה שאמרה חמסי, כעין גזילת העני בבתיכם, שאני מוכנה לתת את האות יו"ד שלי ולחלקה ביני וביניך. ואינך מתפלל עלי בתמורה.

ולעומקו של מקרא יש לומר שכוונת המדרש שמניין 38 הם כמנין האותיות שיש מ"ותרא" עד "וביניך": ותרא כי הרתה ואלקל בעיניה ישפט יהוה ביני וביניך. מניין אותיות 38.

והמהרז"ו על מדרש רבה תמה כיצד הוא החשבון. כי בין 175 שנה שחי אברהם ו 127 שנה שחיתה שרה הרי 48 שנה. ובמדרש נאמר ראוייה היתה שרה להגיע לשניו של אברהם, ועל ידי שאמרה (בראשית טז, ה): ישפט ה' ביני וביניך, נמנעו מחייה שלשים ושמונה שנה.

והרי חסר למניין עשר שנים.

ותירץ שהכוונה שהיתה ראוייה שרה על כל פנים למות יחד עם אברהם, ולא לפניו. והרי אברהם היה גדול ממנה בעשר שנים, ולכן כשנפטר אברהם בן 175 שנה היתה ראוייה לחיות על כל פנים עד מותו להיות בת 165 שנה במוותה. והרי חיתה רק 127 שנה. הרי שחסרו משנותיה 38 שנה.

ולעומקו של מקרא אמר עוד, שנרמז ענין זה של חסרון שנותיה במילה שפחתתי. וידרש: אל תקרא

לעומקו של מקרא לך לך

והשם הק' מלה, מכוון הוא כנגד התיבה ארצכם אשר בפרשה שניה של ק"ש. ובאשר כן ממונה הוא על השראת השכינה בארץ. והגר שהיה לבה גם בשכינה, לא זכתה לה ולצאצאיה לנחול את הארץ, ומשה רבנו שהסתיר פניו, זכה להנחיל את הארץ ליהושע ולכל עמו.

~~~~~

וְהָיָה תָּמִים

וַיְהִי אַבְרָם בֶּן-תְּשָׁעִים שָׁנָה וַתֵּשַׁע שָׁנָיִם וַיֵּרָא יְהוָה אֶל-אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי-אֵל שְׂדֵי הַתְּהֵלֶךְ לְפָנָי וַתְּהִה תָּמִים (יז,א')

וְהָיָה תָּמִים. ודרשוהו על המילה. וכן פירש רש"י: ולפי מדרשו, התהלך לפני במצות מילה, ובדבר הזה תהיה תמים. ואשר על כן יש לומר לעומקו של מקרא: כאן נעץ הכתוב סופה של הפרשה בתחילתה ותחילתה בסופה, לפרסם חביבותו של אברהם לפניו.

שבתחילת הפרשה אמר וַתְּהִה בְּרָכָה. וגילה כאן הכתוב מה היא הברכה.

וַתִּקְרָא שֵׁם ה' הַדְּבָר אֵלֶיהָ אֲתָה אֵל רָאִי כִּי אָמְרָה הַגַּם הֵלָם רָאִיתִי אַחֲרַי רָאִי: (בראשית טז' יג')

הַגַּם הֵלָם רָאִיתִי

לעומקו של מקרא, ועל דרך הסוד, יש לומר שְׁהֵלָם הוא המלאך היוצא מהשם הקדוש של ע"ב, הל"ם, בהיפוך אותיות מל"ה.

וכן בשמות פרק-ג אל תקרב הֵלָם. ולכן יש לומר, תא חזי מה בין אדון הנביאים לשפחת הנביא. שבמשה נאמר וַיִּסְתַּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי רָא מַה־בֵּיט אל האלהים ואצל הגר להבדיל כתוב הגם הלם ראיתי אחרי ראוי. שהציצה לראות ראיה אחר ראיה. לכן משה זכה ל"ותמונת ה' יביט", ואילו היא לא זכתה אלא לבן שיהיה פרא אדם ידו בכל ויד כל בו. וכן בשמות פרק-ג אל תקרב הֵלָם.

ועוד י"ל דהל"ם שהוא אחד משמות ע"ב כנ"ל מפסוקים ויסע ויבא ויט, (שמות י"ד פסוקים יט-כא). בהיפוך אותיות: מלה. וכתוב בתיקונים בזוה"ק לכוון ע"ב שמות אלו בפרשת והיה אם שמע. שם קדוש מע"ב כנגד כל תיבה.

לעומקו של מקרא לך לך

הברית החתומה **בבשרו**, ובשמרו אותה הוא **מוריד השפע מן השמים ארצה**, לו ולבניו אחריו לדורות עולם. **והוא מעין מה שנאמר לעיל בענין הבט-נא השמיימה** (טו,ה') כמבואר שם שהוא הבטה **מלמעלה למטה**, להוריד שפע הברכה וההשגחה כאן על הארץ, מתוך התבטלות של אנכי עפר ואפר. **והוא סוד המילה שנתנה לאברהם ולא לנח**. שנח נולד מהול לא כל כך מצד דרגתו אלא מצד שלא היה ראוי כאברהם למשוך השפע מלמעלה למטה. ולכן ניתנה לו הקשת בענן כדי שיתעלה, ואולי יעלה בידו להעלות גם את דורו.

אבל באברהם שכל הווייתו היא כבר למעלה, שהיתה בו אמונה תמימה בה' ובהשגחתו, ניתנה לו ולדורותיו אות הברית החתומה בבשר דווקא, **בסוד הבט נא השמימה מלמעלה למעלה** למשוך על ידה משמי שמים עליונים חוט של חסד ושפע ברכת ההשגחה הפרטית על צאצאיו לדורות עולם.

והוא סוד המצוות כולן שניתנו על ידי משה רבנו הנקרא **איש האלהים**, להוריד על ידי מעשה המצוות שפע הקדושה ליחידא שמא דקודשא בריך הוא ושכינתיה ולהמליכו עלינו, משמי

שהבטיחו בתחילה, היא **ברכת ברית המילה**, בסופה של הפרשה. **וכאמרו: וְהָיָה בְרִכָּה**, אימתי תתקיים בכך הברכה במלואה, כשיתקיים בכך **וְהָיָה תְּמִימִים**.

ועוד בעניין הברית, נאמר באברהם ברית ונאמר בנח ברית.

נאמר **באברהם ברית: אֲנִי הֵנָּה בְּרִיתִי וגו' וְהָיָה שְׁמִי אֲבִרְהָם וגו'** וְתַקְמֹתִי אֶת-בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין יִרְעָה אֶתְּרִיף לְדֹרְתָם לְבְרִית עוֹלָם לְהִזְוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים וְלִירְעָה אֶתְּרִיף: {יז,ד'-ז'}

ונאמר **בנח ברית: וַיִּאמֶר אֱלֹהִים זֶאת אֶת-הַבְּרִית אֲשֶׁר-אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וגו' וְבֵין כָּל-בְּנֵי שָׂהָ אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם: אֶת-קִשְׁתִּי נֹתַתִּי בְּעַנְנוּ וגו'** {ט,יב-יג'}

תא חזי מה בין אברהם לנח: נח שירד מדרגתו הנבואית ונקרא **איש האדמה**, עד אשר וישת וישכר ויתגל וגו' נזקק לברית **שמימית**, עשויה **בידי שמים**, היא הקשת בענן כדי להשיבו לדרגתו אל בוראו. אולי יעלה את כל דורו עמו.

אברהם שעלה ונתעלה בכל דרגות רוחניות ונשגבות, נזקק לברית **ארצית העשויה בידי אדם**, היא אות

לעומקו של מקרא לך לך

**וְאֶבְרָהִם בֶּן-תְּשָׁעִים וְתֵשַׁע שָׁנָה
בְּהַמְלֹךְ בְּשָׂר עָרְלָתוֹ (י"ז, כד')**

בְּהַמְלֹךְ - ברש"י בהפעלו. כמו **בהבראם**. וברשי ישן מובא, שנתירא אברהם מפני המילה, מה עשה הקב"ה שלח ידו ואחז עמו, שנאמר וכרות עמו הברית.

וי"ל שלכן נקט רש"י כמו **בְּהַבְרָאם**. וכפי שדרשו [מדרש רבה יב, ב] ב"ה" בְּרָאם. באות "ה". וי"ל באות ה"א משם השם. כן כאן אמור בהמלו, ב"ה" מלו. בעזרת ה' מלו אברהם לעצמו.

או פלך לדרך זו, באות "ה" שניתנה לו בשמו, מלו הקב"ה לאברהם. **ומה שפירש"י לפשוטו של מקרא כמו בהבראם**, י"ל לעומקו של מקרא שבזה נשלמה קומתו הרוחנית של אברהם, שכן גימטרי' **בהבראם באברהם**, הם רמ"ח אברים. שע"י המילה נשלמו כל רמ"ח אבריו, על ידי המל אותו ברחמיו. ועמו נשלמה בריאת שמים וארץ, וכפירוש בעל הטורים: **בהבראם. אותיות באברהם בזכות אברהם נבראו שמים וארץ.**

מרומא עילאה בית שכינתיה, עד על ארעא עובד גבורתיה.

וזה סוד אומרו (לקמן יז, יז) **וַיִּפֹּל אֶבְרָהִם עַל-פָּנָיו**, שבנפילה זו הוריד שפע הברכה לקיים מאמר ה' (לקמן כא, יב) **כִּי בִיצְחָק יִקְרָא לְךָ זָרַע.**

כיצד: לפי שנאמר **וַיִּפֹּל אֶבְרָהִם עַל-פָּנָיו וַיִּצְחַק וַיִּאמֶר בְּלִבּוֹ הֲלֵבֶן מֵאָה-שָׁנָה יוֹלֵד**, בזה הוריד השפע שיוֹלֵד לוֹ לֵבֶן מֵאָה-שָׁנָה בֶּן וּשְׁמוֹ יִצְחָק, ולפי שאמר בנפילתו על פניו **וְאֵם-שָׂרָה הִבְת-תְּשָׁעִים שָׁנָה תֵלֵד** בזה הוריד השפע ששָׂרָה תהיה **אֵם בַּת-תְּשָׁעִים שָׁנָה וּתֵלֵד** גם **בַּת**, וכפי שאמרו בת היתה לו ובכל שמה. [ולפי דעה ראשונה בתוספות בבא בתרא קמא, שהיתה בת שרה. וגם לפי דעה שניה שם שהיתה בת הגר, הרי בזכות שרה נולדה], וכנ"ל שבנפילה זו לפני ה' הוריד שפע הברכה.

^^^^^^

לעומקו של מקרא לך לך

העניין השני, הוא פירסום שם ה' שאברהם היה עושה בכל מקום אשר הלך, וכהמשך פירושו של רש"י: צדק יקראוהו לרגלו: וצדק שהיה עושה [הקב"ה] - היא היתה לקראת רגליו [של אברהם] בכל אשר הלך. וכגון: [פס' ח'] נִכְן-שָׁם מִזְבֵּחַ לְה' וַיִּקְרָא בְשֵׁם ה'.

העניין השלישי בפסוק השייך לפרשה יתן לפניו גוים ומלכים ירד הוא מלחמת המלכים וניצחונו של אברהם עליהם כמובא בפרשה: [פרק י"ד, פס' א-טו'] וַיָּבֶם וַיִּרְדְּפֵם עַד-חֹזֶקֶה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדַמְשֶׁק. וכן פירש רש"י בנביא: ומלכים ירד ירדה במלכים.

ועוד יתאר הפסוק בנביא את אשר רמזוהו חז"ל בדרשותיהם, כיצד ניצח את המלכים יתן פעפר תרבו פקש נדה קשתו. וכפי שסיפר אליעזר עבד אברהם לשם, בנו של נח את סוד ניצחונו של אברהם את ארבעת המלכים: [סנהדרין קח:] "אמר רב חנה בר לואי: אמר שם רבא לאליעזר [עבד אברהם]: כי אתו עלייכו מלכי מזרח ומערב אתון היכי עבידייתו כשבאו עליכם מלכי מזרח ומערב, אתם כיצד עשיתם וניצחתם אמר ליה אמר לו אליעזר לשם אייתי הקב"ה לאברהם ואותביה מימיניה הביאו הקב"ה לאברהם והושיבו לימינו והוה

ועל דרך הצח נאמר בהמלוך כראשי תיבות: פַּעַת ה' מְלוּ [לאברהם].

^^^

הפטרה

לפרשת לך לך

ישעיהו מ, כז-מא, טז'

בביאור ההפטרה

ושייכותה לפרשה

לפשוטו של מקרא, נקבעה הפטרה זו לפרשת לך-לך, משום הפסוק [מא,ב] מי העיר ממזרח צדק יקראוהו לרגלו יתן לפניו גוים ומלכים ירד, יתן פעפר תרבו פקש נדה קשתו.

ובשימת לב, נמצאו שלשה עניינים בפסוק זה השייכים לפרשה.

העניין האחד, הוא ציוויו של הקב"ה לאברהם אבינו לעזוב את מולדתו בארם ולילך לארץ המובטחת. כפירוש רש"י: מי העיר ממזרח מי העיר את אברהם להביאו מארם שהוא במזרח, וכהמשך דברי הנביא בפסוק ד: מי פעל ועשה קרא הדרות מראש אני יהוה וגו'.

לעומקו של מקרא לך לך

עַד בְּלִי יָרַח כנאמר בפרשה {יד,טו'} **בְּהַחֲלֹק עֲלֵיכֶם | לְיָלֵה, וַיַּרְדֵּךְ מַיִם עַד יָם וּמִנְהָרָה עַד אֲפֹסֵי אֲרָץ** זה אברהם שנאמר בפרשה [יב,ז'] **לְיַרְעֶךָ אֶתְּךָ אֶת-הָאֲרָץ הַזֹּאת, וְהֵינּוּ וּמְלָכִים יָרְדוּ. וַיַּרְדֵּךְ מַיִם עַד יָם וּמִנְהָרָה עַד אֲפֹסֵי אֲרָץ.**

ולעומקו של מקרא יש לומר כי **בהתבונן בשאר פסוקי הפטרה**, הרי נבואת ישעיהו דרך ראיית חז"ל מתאימה גם לדורותינו וכפי שהתנבא ישעיהו: **קורא הזרות מראש**. וכמובא בחסידות שהפרשה וההפטרה מלוות את עם ישראל בכל הזרות בכל אורחות חייו. וכדמסיים הנביא בהפטרה: **{ח} וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיהָ יָרַע אֲבָרְהָם אֲהָבִי: {ט} אֲשֶׁר הִתְקַדְּשִׁיהָ מִקְצוֹת הָאֲרָץ וּמֵאֲצִילֶיהָ קִרְאתִיהָ וְאָמַר לָהּ עֲבָדֶי אַתָּה בְּחַרְתִּיהָ וְלֹא מֵאֲסִיתִיהָ: {י} אֵל תִּירָא כִּי עַמָּךְ אֲנִי אֵל תִּשְׁתַּע כִּי אֲנִי אֱלֹהֶיהָ אִמְצִיתִיהָ אִף עֲוֹרְתִיהָ אִף תִּמְכֹּתִיהָ בִּימֵי צָדָקִי: {יא} הֵן יִבְשׁוּ וַיִּפְלְמוּ כָּל הַנְּחָרִים בָּהּ יִהְיוּ כְּאִין וַיֵּאבְדוּ אֲנָשֵׁי רִיבָה: {יב} תִּבְקָשׁם וְלֹא תִמְצָאָם אֲנָשֵׁי מִצְרָהּ יִהְיוּ כְּאִין וּכְאֹפֶס אֲנָשֵׁי מִלְחָמָה: {יג} כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיהָ מִתְּזִיק יְמִינָהּ הָאִמַר לָהּ אֵל תִּירָא אֲנִי עֲוֹרְתִיהָ: (ס) {יד} אֵל**

שדינן עפרא והווי חרבי והיינו זורקים עפר והפך לחרבות, גילי והוי גירי היינו זורקים קש והפך לקשת וחצים שנאמר: יתן כַּעֲפָר תִּרְבּוּ כְּקֶשֶׁת נִדְּף קִשְׁתּוֹ.

וכן מובא בבראשית רבה [לך לך פרשה מג] רבי יהודה ור' נחמיה, ר' יהודה אמר אברהם היה משליך עליהם עפר והוא נעשה חרבות, קש ונעשה חצים, ורבי נחמיה אמר יתן עפר לא נאמר אלא כעפר הן היו משליכים חרבות על אברהם ונעשין עפר, חצים והן נעשים קש, הה"ד [ישע' מא,ג'] **יָרְדָּפָם יַעֲבֹר שְׁלֹום.**

וכן מובא בתענית דף כא א בסיפור עם נחום איש גם זו, שאליהו הנביא נדמה לאחד מעבדי המלך, ואמר לו אליהו למלך **אולי זה כמו העפר של אברהם אביהם שהיה נהפך לחיצים**, וניסוהו ומצאו שכך הוא ומילא תיבתו של נחום איש גם זו זהובים והיתה הרווחה ליהודים.

ועוד יש לומר בפסוק הנ"ל [מא,ב] מה שפירש רש"י **ומְלָכִים יָרְדוּ, יָרְדָה במלכים, אפשר שיכוון הפסוק לנאמר בתהלים ע"ב [ז] יִפְרַח בְּיָמָיו צַדִּיק וְרַב שְׁלֹום עַד בְּלִי יָרַח: [ח] וַיַּרְדֵּךְ מַיִם עַד יָם וּמִנְהָרָה עַד אֲפֹסֵי אֲרָץ. יִפְרַח בְּיָמָיו צַדִּיק זֶה אֲבָרְהָם, וְרַב שְׁלֹום כנאמר לעיל יַעֲבֹר שְׁלֹום,**

לעומקו של מקרא לך לך

תִּירָאֵי תוֹלַעַת יַעֲקֹב מִתִּי יִשְׂרָאֵל אֲנִי
 עֲזַרְתִּיךָ נָאִם יְהוָה וְגֹאֲלֶךָ קְדוֹשׁ
 יִשְׂרָאֵל: {טו} הִנֵּה שְׂמִתִּיךָ לְמוֹרֵג
 חֲרוֹץ חֲדָשׁ בַּעַל פִּיפּוֹת תְּדוֹשׁ הָרִים
 וְתִדְק וּגְבָעוֹת כַּמִּץ תְּשׁוּם:
 {טז} תִּזְרַם וְרוּחַ תִּשְׁאָם וְסַעֲרָה תִּפְיֵץ
 אוֹתָם וְאַתָּה תִּגִּיל בֵּיהוָה בְּקְדוֹשׁ
 יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלֵּל:

ובכך יחיש לנו את גאולתנו ופדות
 נפשנו בב"א.

^^^^^^

